

FONAMENTS DISCUTIBLES -I POTSER CONTRADICTORIS- PER A FER UNA FESTA NOSTRA. EL CAS DE TAVERNES DE LA VALLDIGNA.

Vicent Mifsud

Periodista

No puc fer cap aproximació a la festa de les Falles que no siga la de la meua pròpia experiència com a faller de la Falla Portal de Valldigna, la primera que va nèixer al meu poble ara fa 22 anys. Qualsevol altra reflexió sobre el món faller només obeeiria a un coneixement superflu, com el que tinc de la festa al cap i casal, o del funcionament de les comissions i les juntes locals en altres localitat dels País Valencià. Considere, però, que la majoria de les qüestions que tractaré, si bé no podran extrapolar-se al conjunt de les falles i pobles on se celebren, sí que poden convertir-se en punts sobre els quals bastir reflexions sobre cadascuna de les diverses manifestacions d'aquesta celebració del foc.

Les falles a Tavernes de la Valldigna van nèixer amb la democràcia, l'any 1976, impulsades per un grup de joves inquiets que volia dinamitzar el poble i despertar el sentiment valencianista aprofitant la nova conjuntura de retrobament amb les llibertats. Joves que s'avançaren a veure que la festa no podia patrimonialitzar-la ningú, i molt menys els qui la dirigien a València, i que a través d'aquesta la nostra llengua podia tenir l'ús que fins aleshores no havia tingut en escrits i actes públics. D'ençà que es va plantar el primer monument han nascut sis comissions més, tot i que una, la Falla La Marina, sobreviu amb dificultat impulsada només per les ganes dels veïns de la platja de fer festa alhora que la fan els del poble. Més ganes que pressupost.

Parlem, per tant, d'un fenomen nou a Tavernes, cosa que permet fer una anàlisi de la seua evolució que, tot i mancada de perspectiva històrica, té l'avantatge del coneixement directe dels fets. Gestada per sectors progressistes i inspirada pel valencianisme fusterià en què havien begut

alguns dels seus impulsors, la Falla Portal no va poder desfer-se, però, del bany de conservadurisme intrínsec a la tradició *Josefina*: religiositat, jerarquies, paper secundari de la dona, etcètera. La festa de les fogueres al poble s'havia celebrat tradicionalment, sobretot, per Sant Pere. Una celebració participativa, d'intercanvi de sensacions entre veïns i amics. Anàrquica, com ho és encara avui la nit de Sant Joan, que no ha passat pel sedàs de la normativitat. Aquest era l'esperit inspirador de la primera falla vallera. Així és llegia en una salutació del Centre Excursionista de la Valldigna inclosa en el llibret de l'any 78. L'objectiu de la primera comissió era "[...] la formació integral dels seus membres per a la companyonia, amb metes comuns i crear al poble mampreses col·lectives que facen viure la solidaritat i germanor dels vallers". És cert que alguns d'aquests desitjos, no exempts de candor en la seua expressió, han esdevingut realitat dues dècades més tard. Les festes de Sant Josep són la celebració més important a la Valldigna, per damunt, fins i tot, de les festes patronals, ofegades, com explicaré més avall, per les restriccions pressupostàries d'un ajuntament endeutat i pel desinterés ciutadà. Tanmateix, en el camí recorregut d'ençà d'aquelles paraules s'ha perdut també gran part del patrimoni cultural valencià que la pionera Falla Portal havia ajudat a recuperar. Al seu aixopluc va funcionar durant més de deu anys un grup de danses populars. La falta de pressupost, les desavinences personals i els nous usos culturals -podríem parlar de colonització cultural i fascinació pels mitjans de comunicació?- les han substituïdes per números musicals en *play-back*, els quals no passen sovint de la discreció i la majoria de voltes se situen per sota del nivell de la mediocritat. Els festivals de balls populars eren fa poc més d'una dècada un dels actes

centrals de qualsevol festa i imprescindibles en les presentacions i durant la setmana de Sant Josep. Ara només a les comarques del nord atrauen el públic tant massivament com ho arribaren a fer a tot el país.

Les falles de Tavernes no es van salvar, com quasi cap manifestació cultural d'aleshores, dels esquitxos de la batalla de València. Gran part de la burgesia valler que s'havia sumat entusiasmada a la iniciativa fallera del Portal, abandonava cinc anys més tard la comissió o deixava de col·laborar-hi, tot fugint d'un "niu del catalanisme", i s'unia a la tercera falla del poble: La Via. Tot i que l'ànim inspirador de la nova falla no diferia del de les seues dues antecessores, la ja esmentada Portal i la Falla Cambro, la comissió de la Via va aplegar destacats membres de la dreta local, i, entre balls, cercaviles, paelles, bunyols i cassalla, es va convertir en un apèndix del blaverisme a la Vall.

Era el Portal, realment, un falla "catalanista"? Podien ser-ho aquells que s'havien encarregat de recuperar tradicions valencianes i d'introduir la festa fallera al poble? Per als blavers ho era tot aquell que tinguera com a referent els noms d'alguns dels més il·lustres estudiosos de la nostra identitat. I la falla Portal tenia com a estandard Manuel Sanchis Guarner. El professor havia mort aquell any 1981, el 16 de desembre. El llibret del 82 de la comissió degana el recordava amb sengles articles de Josep Sanmartín, el primer president de falla valler, i Vicent Pons. Com havia fet de mantenidor de les festes del poble l'any 71, com els seus textos havien enriquit els nostres programes de festes en els últims anys del franquisme. Com havia arreplegat la parla de la Valldigna en *La Llengua dels valencians* fruit de les seues moltes visites a Simat. Pons l'havia conegut l'any 68 i escrivia açò dies després de la mort d'en Manuel, com s'hi referia en el seu article:

L'any 1975, un diari de València, millor no dir el seu nom, encetava una campanya verinosa contra En Manuel. La seua honorabilitat, i ètica científica no li permetiren defendres. Empero tots els que

d'ell aprenguerem el recolçarem i defensarem. I mira per on, per obra i gràcia d'alguns -els de sempre- tots aquells *pueblerinos* foren elevats a la categoria de catalanistes. Què hem de fer? Paciència. A Giordano Bruno [...] el cremà la Inquisició per dir que la terra era redona. A Galileu Galilei l'emprisonaren [...] per afirmar que la terra es movia donant voltes al sol. Al deixeble predilecte de Menéndez Pidal, creador de la Facultat de Filologia a la Universitat de València, primer catedràtic de filologia i lingüística valenciana, membre de la Real Acadèmia de la Llengua Castellana, Dr. En Manuel Sanchis Guarner, l'insultaren, l'agrediren, i fins i tot, li regalaren bombes. Què hem de fer? Més paciència encara.

Són paraules que han guanyat actualitat quan Sanchis Guarner ha rebut l'alta distinció de la Generalitat, juntament amb algun dels qui l'estigmatitzaren i hi han sobreviscut.

Quan textos com aquest veien la llum en un llibret on se n'inclouien, a més, d'altres de Vicent Andrés Estellés i Josep Piera, i crítiques a l'estatut, que aleshores es negociava, per no incloure el valencià en l'ensenyament a tot el país mentre que el castellà si que s'hi estudiava, els dos bàndols estaven servits. Hauria passat en qualsevol altre racó aquell any 1982 i Tavernes no podia escapolar-se'n. La "convivència, les mampreses comunes, i la companyonia", havien donat pas a la rivalitat, les enveges i la competitivitat. Com tota xenofòbia, però, l'anticatalanisme és incapaç de superar l'examen de la raó; els fonaments sobre els quals es basteix, les vísceres, són encara més inestables en un poble on el 95 per cent de la gent és valencianoparlant. El poble s'havia enconat ja en les falles i no va deixar que l'enfrontament lingüístic, tot i ser-hi latent, impedira la col·laboració entre comissions per a repuntar la festa embastada en els complicats anys de la transició. L'any 1985, el

president de la Falla Portal, Josep Peiró, aprofitava la seua salutació en el llibret per a demanar més col·laboració: "[...] que enguany totes les falles del poble estigam el més juntes possible, com si forem germanes"; l'any següent, coincidint amb el desé aniversari del Portal, Josep Sanmartín escrivia: "[...] és molt normal que persones que abans hi eren, a la nostra falla, avui estiguen en altres comissions [...] per un procés evolutiu normal de tota societat quan és ben estructurada i ben ferma [...]". Pau. L'entrada en les direccions de les falles d'una nova generació a partir dels anys noranta ha acabat per arraconar les diferències i n'ha enfortit els lligams.

Com s'ha pogut llegir adés, des de mitjans de la dècada passada, el fenomen faller a Tavernes està consolidat: sis falles distribuïdes per tots els barris del poble i prop de tres mil persones involucrades com a fallers o socis col·laboradors. Calia, doncs, estructurar una festa que ja abastava tothom. Les estructures, però, no obceixen moltes voltes a les necessitats, sinó al mimetisme: serem més grans si ens assemblem més a València. Així va nàixer una junta local fallera que els anys han demostrat innecessària. Ho confirma el fet que tot funciona igual o millor un any després de la seua desaparició per les restriccions pressupostàries municipals i de les mateixes comissions.

El diners i la vanitat han trobat sempre un gran aparador en les festes. Vila-real n'és un bon exemple: en una ciutat on l'empresariat pot cedir habitatge al president del govern per a passar les vacances, o invertir desenes de milions de pessetes a fer un campanar a la basílica del patró, la pompa de les festes patronals ha crescut de forma directament proporcional a la de les fortunes de la indústria taulellera. Ser avui Reina de les Festes és un llistó al qual només pot arribar una minoria que, pel fet de fer-ho, se sent selecta. Paradoxalment —o potser no tant— paral·lelament a aquesta voràgine de la sump-tuositat s'ha produït una major implicació popular en la festa. El cas de les reines de Vila-real es repeteix en molts altres punts del nostre territori. De forma paradigmàtica amb

les falleres majors de València, i potser ha sigut un dels factors que ha posat fi a la junta local de Tavernes: quasi no hi havia actes on la fallera major del poble guanyara en protagonisme les de cadascuna de les comissions, i la inversió feta en vestits, adreços i regals no s'hi compensava. Les raons econòmiques, com es veu, no informen només els grans esdeveniments de la història sinó les més petites anècdotes. Una altre factor ha sigut el fort lligam dels fallers i falleres amb les seues respectives comissions: pertànyer a la junta local comportava el sacrifici de no poder gaudir de la festa amb els qui s'ha triat per a fer-ho.

La vanitat a la qual faig referència també ha pervertit una sana iniciativa que la Falla Portal va posar en pràctica a mitjans dels anys vuitanta quan, amb més de cent cinquanta falleres en la Cort d'Honor, va comprovar que moltes xiques que volgueren ser fallera major mai no ho aconseguïren. Es van crear les figures de les regines (de l'art, el foc, la festa i la poesia), una cort reduïda que assistiria a tots els actes en què participara la màxima representació de la Falla. Els anys, però, han convertit les regines en quatre competidores de la fallera major que obliguen les famílies a fer majors inversions —en ostentació: una cursa que no té altre final que ser festa de l'elit.

És el camí que no m'agrada. Voldria, però, estar convençut que n'hi ha un altre. No ho estic massa. La majoria comunista que ha governat Tavernes de la Valldigna durant quasi tota la democràcia va voler democratitzar les festes patronals, que des del 79 esdevingueren municipals. L'alcalde va deixar de presidir les processons religioses juntament amb el rector i el sergent de la Guàrdia Civil; es va crear una cort sense reina, amb una representant de cadascun dels carrers que es guarnien durant els deu dies d'actes; l'Ajuntament pagava els vestits dels festers i les festeres perquè qualsevol ho poguera ser. No hi havia lloc per a l'ostentació, i els diners fugiren de la festa. Divuit anys més tard, no hi ha festers ni presentació; s'han acabat els guarniments als carrers i només en alguns es

pinta el terra per poder tallar-los al trànsit; gran part dels vallers aprofita la setmana de festa per fer viatges o excursions. Només les processons religioses han recuperat la brillantor de tota la vida des de l'arribada del PP a l'alcaldia l'any 95 i, fins i tot, hi participa el president de la Diputació Provincial.

No puc tenir, per tant, massa esperances que les Falles, que tant gaudisc -tot i el que en critique- prenguen el rumb que m'agradaria. Albire aquest rumb, però, abans de les despertades -a Tavernes la fallera major no es vesteix de gala per participar en aquest acte-, quan es comparteix café o xocolata al mig del carrer. Amb els coets a la mà, i si el veïnat ens disculpa -que al poble ho fa- la festa és de tots. Com ho és als casals, oberts a tothom, a diferència del que passa a la capital. També el vaig veure l'any 1984 quan van ser els mateixos fallers els qui construïren un dels millors monuments que s'han plantat a la Vall. L'experiència es va demostrar inviable per al futur, atés que comportava una gran dedicació a la qual la majoria no es podia comprometre.

Les tradicions, a més, són indestructibles fins al dia que es trenquen. Si ho pot fer la crisi financera de la institució o una polèmica lingüística importada, per què no la voluntat individual d'un faller o la consensuada per una comissió. Fa quatre anys, el meu germà, Juan Bautista Mifsud, aleshores president de la Falla Portal, va decidir no participar en els actes religiosos del dia de Sant Josep... i no va passar res. No és hora ja que, en un estat laic on ja formen part de comissions falleres alguns protestants, musulmans i agnòstics, ens plantegem tallar els lligams de la festa amb l'església catòlica?

No haurien d'eradicar-se els premis als monuments que obliguen les comissions a pensar més en colossalisme que en originalitat i que sembren de clons de cartó els carrers del nostre poble? La falla, des que es projecta fins que s'encén, és ja el premi. Cal demostrar que n'hi ha de millors i de més roïnes? Hem de mantenir per sempre els rols actuals d'homes i dones dins de la festa fallera?

És cert que, segons quines siguin les respostes a aquestes preguntes, això pot conduir-nos a una revolució de la festa. Què en romandria? Tanmateix, què hi ha ara d'aquella foguera de mobles vells amb què els fusters celebraven al seu patró?

Que conste ací que, en cap moment, retrac res als artífexs de les decisions que han convertit les Falles a Tavernes en el que són. Si tenim festa a Sant Josep, si els casals aglutinen molts vallers durant tot l'any i si es recapten fons amb espectacles teatrals que ajuden, a més, a difondre la nostra llengua, és gràcies a aquestes persones, algunes de les quals em són molt pròximes. Tanmateix he volgut indicar cap on m'agradaria que caminara la festa, especialment a Tavernes, però també a la resta del país. Ho faig, conscient que introduir els canvis que sotmet a la reflexió d'altres no garanteix la pervivència de les Falles tal com les coneixem. Més encara, algunes de les guies per on m'agradaria que recorregueren són les que han posat fi a la lluentor de les festes patronals de Tavernes. Assumisc, però, el risc de ser contradictori. Almenys, sobre el paper, on les propostes són més inofensives. ■